

FRI-110-1-PP(S)-02

THE COSTUMES OF THE GREBENTSI IN SILISTRA REGION
ACCORDING TO PHOTOS, PUBLICATIONS AND NOTES
FROM 1785-1923¹⁸

Snezhanka Gencheva - Independent Researcher

Silistra, Bulgaria

E-mail: sngengeva@yahoo.com

Abstract: *The paper shows the clothing of the old local population in the Silistra region according to publications—photos and descriptions, as well as field notes, from the period 1785-1923.*

Keywords: *grebentsi, old local population, traditional clothing, crown, comb, Silistra, Almalyi, Galitsa, Garlitsa, Kalipetrovo, Aydemir, Vetren, Srebarna, Popina, Garvan, Malak Preslavets.*

ВЪВЕДЕНИЕ

Гребенците са старо население, за което няма данни за преместване от друга област, поради което се считат за местни жители на няколко села около Силистра, където в миналото са пребивавали компактно. Названието на тази етнографска група е дадено от българи от Съртовете и Тракия, придошли в Добруджа по време на големите преселнически движения през XIX век. То възниква въз основа на елемент от гребенската носия, която днес е напълно изчезнала в автентичния си вид. Целта на тази работа е да представи описанията в публикации и теренни записки елементи от нея през периода 1785-1923 година, както и единствената засега известна запазена фотография на *младоженец и невеста* гребенци в традиционно облекло.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Граф D'Hauterive

Граф d'Hauterive е посланик на добра воля в Константинопол от септември 1784 г., впоследствие назначен за френски секретар при наскоро встъпилия в длъжност княз на Молдавия Александър Маврокордат. На тази си мисия той потегля от османската столица на 13 февруари 1785 г. и преминава през нашите земи. Записките му от пътуването са издадени от Г. Занетов. Пътят на графа минава и през гребенското тогава силистренско село Алфатар. За забравдането на жените там той отбелязва (Comte d'Hauterive 1906:403):

Кърпата, която българките... У жените в Афлатар не знам по какъв начин тя приема форма на една каска и увеличава грозотата им.

Рашко Блъсков

През 1850 г. Рашко Блъсков е нает за черковен певец и учител в Калипетрово, в което тогава съжителстват в отделни махали гребенци и новодошло население от Съртовете, главно от района на с. Черковна, Провадийско. Ето неговото кратко описание на селото, в което пристига (Blaskov 1979:74):

*Село Калипетрово в това време броеше 250 къщи чисти българи. Имаше една отделна махала, наречена Гребенска. Гребенците, мога да кажа, стояха много по-горе по обичаите си, по чисто българските си думи, размесом със славянски, по облеклото си от другите си едноселци. Гребенците наричаха **бели българи** за разлика от другите, които наричаха **черни българи** или шиковци.*

Определенията бели и черни българи, използвани тук, изглеждат като обусловени от вида на мъжкото облекло – белодрешно или чернодрешно.

Илия Р. Блъсков

¹⁸ Докладът е представен на заседание на секция „Филология и философия“ на 61 международна научна конференция „Нови индустрии, дигитална икономика, общество – проекции на бъдещето – V“, проведена във Филаал-Силистра на Русенски университет „А. Кънчев, на 28 октомври 2022г. с оригинално заглавие на български език: „НОСИИТЕ НА ГРЕБЕНЦИТЕ В СИЛИСТРЕНСКО ПО СНИМКИ, ПУБЛИКАЦИИ И БЕЛЕЖКИ ОТ 1785-1923г

Син на споменатия Рашко Блъсков, който, следвайки баща си в Калипетрово, а и впоследствие и той самият като учител в Силистренско, има възможност да опознае по-отблизо местното население, което привлича вниманието му със своята различност. Впечатленията си описва в очерка «Гребенци», публикуван в едно от първите издавани от него списания. Тук той не споменава *бели българи*, но говори за това, че гребенците наричат новодошлите си съселяни шиковци *черни българи* без да обяснява причината. На Илия Блъсков дължим и една публикувана фотография на гребенски носии – на младоженец и невеста, каквито са се носили все още по негово време. Тя е направена по молба на Блъсков в силистренско ателие със съдействието на свещеника в Калипетрово отец Христо В. Черковналиев и неин отпечатък е поместен като илюстрация в очерка. От тази снимка се вижда, че мъжкото облекло е с тъмен цвят. Калпакът е висок, черен и, доколкото може да се съди от изображението, сплескан странично. И младоженецът, и невестата на снимката са представени с дълги тесни колани с метални плочки по тях, увити 3-4 пъти на кръста, така че скриват почти напълно пояса. Женският костюм е без пафти, с широка тъкана престилка, която покрива тялото отпред и отстрани, а страничните ѝ краища се намират в задната му половина. И мъжката, и женската риза са с широки нашити ръкави, стегнати на китките с тесен везан маншет. Дългите поли на женската риза са без везба, но зигзагообразният им завършек подсказва за фина бяла плетена или шита дантела. И двамата млади са с меки обувки с леко извит нагоре връх. Особено впечатляваща е, както я нарича авторът, короната с гребен на главата на младоженката. Илия Блъсков смята, че точно гребенът е причината за наименованието на местните хора и го описва по следния начин (Blaskov, I. R. 1875:4):

...той твърде прилича като гребена на петлите. Този гребен е сплескан от плът, облечен с червено сукно; под короната на този гребен прибират и натъкват сичката си коса тъй затегнато, щото изотзад, по голата им шия могат да се причетат подигнатите пълчици от косъмът. Косата, гребенът и короната се поддържат с топчести игли. На една глава има до 100 такива игли. От двете страни на короната, под ушите им, както и пазвата им, висят дълги наниз от пари – едри, дребни, вети, нови, желти, бели. Такъв гребен, такъв наниз носят само младите булки, доде са скоро оженени.

От снимката е видно, че наниз от монети има и под предния ръб на короната.

Владимир Стефанович Лобачевский

Протоиерей Владимир Лобачевский е свещенослужител от 1860 до 1904 г. в храма «Св. Йоан Милостиви» в бесарабското село Олшанка, в което живее компактна маса българи, преселени в Руската империя през лятото-есента на 1773 г. от с. Алфатар, Силистренско (Lobachevskiy 1888, 13-14:375). През 1875 г. той започва да пише летопис на селото – по документи и по спомени на старите българи там, който публикува на части в добавките на едно черковно списание. Сред основните качества на олшанци той отбелязва тяхната консервативност (Lobachevskiy 1888, 13-14:405):

Макар че вече второ столетие българите, мои енорияши, живеят в Русия, но обичаите, нравите, езикът, костюмът и всичко друго се е съхранило почти в този вид, както е донесено от тях от Турция с малко промени в последно време.

Той е впечатлен в по-голяма степен от мъжкия костюм и го описва така (Lobachevskiy 1888, 13-14:396):

*...българинът има благоразумния навик да носи неизменно своята **абичка** от черно самоделно сукно цяло лято. Тази абичка е обшита на места с разтоцветни ивици и шнурове [гайтани? – Сн. Г.] и с неизменния голям син пояс съставлява националния костюм на олшанските българи... Празничната абичка и синият с бродиран край пояс обикновено може да бъдат видяни както на 7-годишното момче, така и на 70-годишния му дядо.*

Авторът пише, че през зимата всички носят дрехи от овчи кожи. Във връзка с бягствата като опити за обратна емиграция споменава типичните за българските мъже плитки:

...на заловените отрязвали плитките, каквито носели всички българи (Lobachevskiy 1891, 10:290).

При жените отбелязва дългите вълнени чорапи, които от предпазливост се носят и зиме, и лете, *върху които се обуват кожени сандали [цървули? – Сн. Г.] или даже сафянови*

ботуши¹⁹... жените обикновено се премяят в дрехи с метални украшения, пренесени от тях още при емиграцията от Турция. Поясът (**пузуник**), гривните (**врагели**) са от полско или турско сребро, а понякога просто от медни пластинки, нашити на кожените колани. (Lobachevskiy1888, 13-14:397)

Фиг. 1. Гребенци, младоженец и невяста – сп. Градинка, 1875/кн. 3, стр. 3.

Споменава и женската вълнена саморъчно изработена дреха **чукман**. (Lobachevskiy1888, 23:701)

Летописецът отделя специално внимание на накитите на олшанските българки, като посочва и названието, което те дават на украсата за глава, която носят:

¹⁹ Това са изработени по специална мароканска технология меки ниски и удобни ботуши с извит връх, най-често червени, но понякога и жълти на цвят със специални орнаменти по тях, дълготрайни и много скъпи – предавали се по наследство.

Принадлежностите за глава на жените (качули) обикновено са обрисани с дребни сребърни стари турски и от други държави монети: червонци²⁰ холандски, австрийски и турски от миналия век... тези монети наистина са сребърни и златни... Освен монетите може да се срещнат много други женски древни метални украшения и разнообразни висулки във вид на луни, арфи, сърца и други, висящи на сребърни синджирчета. От нещата, донесени от българите при преселването им преди повече от 100 години почти не е останало нищо друго... (Lobachevskiy 1888, 13-14:397, 401)

Любомир Милетич

През 1897 и 1898 г. д-р Любомир Милетич предприема пътувания из Североизточна България с цел диалектологично изследване на региона. Резултатите от него публикува през 1902 г. в самостоятелна монография, в която обръща внимание и на гребенците. Описва женската шапка с гребен по разкази на калипетренски жители без да я е виждал, тъй като по негово време тя не се носи:

Гребенът приличал на «щит» и бил направен от дъска, облечена с кадифе, сърма и др... Всичките коси се събирали в гребена вътре... жената е носила гребен, само докато е млада булка, до 10-ина години, докато добие 3-4 деца (Miletich, L. 1902:64).

Авторът дава и собственото местно название на гребенестата шапка – *скуфйя*, на която качуло бил също като на петела *искаран*. Важно уточнение той прави и по отношение на дрехите:

*Гребенките носят **пещемаль** – също такъв, какъвто носят и по Русчушко – черно-син, от домашно платно. **Чукман** носи жената, когато роди и докато кърми детето (Miletich, L. 1902:65).*

По-нататък описва подробно като очевидец *завешката*, вълнената и памучната престилка, зимните женски връхни дрехи, както и принадлежностите за обуване. За ризата отбелязва, че *...у гребенките е изишта на гърдите, раменете, огърляка и по полите*. За мъжката носия Милетич повтаря разказаното му, че мъжете гребенци носели преди

*...все бели дрехи от вълна като шопето, именно бели тесни абени гащи с **ремък** около бутата и опасата, а ризите им прехвърлени пряко гащите до колене. Сега вече носят тъй наречените **потури**.*

Той допуска хипотетично, че е възможно в миналото гребенците да са се носили с бръснати глави *с плетенка в средата, перчам*, в който да са затыквали гребен и оттам да идва наименованието на цялата група старо местно население в Силистренско (Miletich, L. 1902:122).

Михаил Арnaudов

През 1917 година като част от Добруджанската научна експедиция М. Арnaudов обхожда и някои силистренски села. Веднага след кратката справка за близкото до Силистра село Алмалии в сборника с фолклорно-етнографски материали от Северна Добруджа Арnaudов включва и кратък очерк за гребенците, в който поднася известното от Илия Блъсков и от Любомир Милетич, но и много лични наблюдения и събрана от него информация на терен, сред които и следното (Arnaudov, M. 1923:38-39):

*До Севастополската война носията на гребенците била (в Попино): у жените – гребен, наречен **скуфйя**, алени **кавйди** (като салтамарка), тъкан **сукман**, желти **мёсюве** и желти **катъри** (ботуши с големи подкови); у мъжете – шити **аби** с **колчези** на раменете, бяла плетена **шапка** като фес за лятно време, калпак (зиме), бели **димии** с черни гайтани по шева и с три пръста червен гайтан от джоба надолу, **рёмъчки** над **църуля** и **подрески** с флутури, алени, под коляното, **забун** бял до лактите с алено по края. Тая носия е махната от 50 г. насам, сега носят само черно.*

За гребена на женската носия в Алмалии пише, че е бил изработван *от сукно синьо, алено, също като на петел*, отбелязва и някои особености на гребенската носия в това село.

²⁰ Дукати.

ИЗВОДИ

Разгледаните в тази работа сведения за носията на гребенците в Силистренско, записвани и публикувани през XVIII-XX век, показват нейното състояние, промени и развитие от 1773 до 1917 г. В тях се съдържа и информация, често пренебрегвана в съвременните изследвания.

REFERENCES

Arnaudov, M. (1923) Northern Dobrudzha.—In: *The Collection*, vol. 35, Sofia, 1923 (Оригинално заглавие: "Арnaudов, М. Съверна Добруджа. Етнографски наблюдения и народни пѣсни. – в: Сборникъ за народни умотворения и народописъ, кн. 35, С., 1923")

Blaskov R. I. (1979) Curriculum Vitae of R. I. Blaskov.—in: *Ivanov, A., R. I. Blaskov, Y. Nenov. The Curriculum Vitae*. Sofia, 1979. (Оригинално заглавие: "Автобиография на Райча Илиев Блъсков. Животоописанието ми, което захванах да пиша в Болград, Бесарабско, на 1868 г. – в: Иванов, А., Р. Ил. Блъсков, Ю. Ненов. Автобиографии. Съст., предг. и бележки – Н. Жечев. С., 1979")

Blaskov, I. R. (1875) Grebentsi. – in: *A Garden*, vol. 3, Viena, 1875. (Оригинално заглавие: "Блъсков, Ил. Р. Гребенци. - В: Градинка. Кн. 3. Градинарь Илия Р. Блъсковъ. Виена, 1875")

Comte d'Hoterive (1906) A Voyage from Constantinople to Yassy.—in: *Perhiodical Revue*, vol. 66, Sofia, 1906 (Оригинално заглавие: "Конт D'Hoterive. Едно пътуване отъ Цариградъ до Яшь въ Молдова прѣз зимата на 1785 година. Съобщава Г. Занетов. – в: Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ София, год. 17, кн. 66, С., 1906")

Gavazov, M. (2004) The Alfatar's Bulgarians from Olshanka—past, customs, present. Silistra, 2004. (Оригинално заглавие: "Гавазов, Михаил. Алфатарските българи в Олшанка – минало, бит, съвремие (230 години от тяхното изселване). Силистра, 2004")

Lobachevskiy, V. (1888, 1891) The History of Village Olshanka John the Merciful Church (Scripture started in 1875)—In: *The Appendix to the Reports from Diocese of Kherson*, 13/1888, 23/1888, 10/1891. (Оригинално заглавие: "Лобачевскій, Владиміръ. Лѣтопись прихода с. Олшанки св. Иоанна Милостиваго церкви (Писаниемъ начата в 1875-мъ году) – в: Прибавленія къ Херсонскимъ епархіальнымъ вѣдомостямъ, г. XXIX/№13 и 14, 1 и 15 юля 1888; г. XXIX/№23, 1 декабря 1888; г. XXXII/№10, 15 мая 1891")

Miletich, L. (1902) The Old Bulgarian Population in Northeastern Bulgaria. Sofia, 1902. (Оригинално заглавие: "Милетичъ, Л. Старото българско население в Североизточна България. С., 1902")